

'אסר עראכאט וחאל'דה חמאמי' (במרכז), אלמנת הנרצח, בהלוויית חמאמי בביירות

(המשך מעמוד 15)

העברי, ולחולל תמורות מרחיקות-לכת במיבנה ובהשקפות של מישטרים ערביים ומפלגות פוליטיות רבים.

הפלסטינים היו זקוקים לזהותם הלאומית ולמוסדותיהם הלאומיים כדי להבטיח את המשך קיומם; ובאותה שעה לחצו עליהם להקריב את פלסטיניותם למען האידיאל הכל-ערבי.

וחמור מכך, הציונים, מסיבות משלהם — הצורך להצדיק את השתלטותם על פלסטיני ולתגן על השתלטות זו כנגד כל איום עתידי — עמדו על כך שהאומה הפלסטינית אינה קיימת, ומעולם לא היתה כזו. הם טענו כי הפליטים שגורשו מפלסטין לא היו אז, ופולשים ערביים שנקלעו לארץ-ישראל, בדרכם מארצות ערביות שכנות, וכי מלכתחילה לא היתה להם כל זכות להימצא שם.

הפלסטינים נלכדו באמצע: צורכיהם והגינם אמרו להם כי הם אומה בזכות עצמה, מסקנה שדווקא טענת-הנגד של אויביהם חיזקה אותה עוד יותר. אך חלק מן העולם הערבי אמר להם שעליהם לוותר על כל דרישה ללאומיות עצמאית, אם ברצונם להחזיר לעצמם את ארץ-אבר-תיהם.

היה צורך באומץ-לב גדול ובתבונה אינטלקטואלית כדי להימלט ממכשורת זו.

תנועת-השיחורור הלאומית הפלסטינית, פת"ח, גילתה אומץ-לב ותבונה אינטלקטואלית כאלה כאשר קבעה, כי אין בהכרח סתירה בין דרישות הלאומיות הפלסטיניות לבין הכל-ערביות, וכי, למען האמת, ובראשונה, לתחיית הזהות הלאומית הפלסטינית.

יש לציין כי פעיד חמאמי היה אחד מהוגרי-הרעיונות הראשונים שתירמו לפתרון זה של בעיית תיאורי רטיית כאיבה זו.

על-מנת שנקודה זו לא תיראה כתיאורי רטיית לחלוטין וכמשוללת כל משמעות מעשית, עלי לציין כי הוויכוח הנוקב ביותר כיום נובע מלחצן של מעצמות שונות, הרוצות שהבעיה הפלסטינית תיפתר במישר גת פיתרון ירדני, על כך עלינו להשיב, כי השקפתנו על הקשר הערבי הרחב

לבעיה הפלסטינית גורם באופן טיבעי לכך שנקבל בברכה כל נוסחה לסיוע ולשיתוף-פעולה, ובמיוחד עם ירדן, שאיתה יש לנו מערכת-יחסים מיוחדת מאד. אבל, עלינו להדגיש כי החלטה כזו לא תוכל להיכפות עלינו עליידי כוח-היצון, כתנאי-מוקדם. יצירת הקשר עם ירדן תהיה פעולה ריבוי-גית שאותה נבצע, מן הסתם, זמן קצר אחרי שהריבונות הפלסטינית תכונן ותוכר.

המישגה של 1947

התקופה שבין מילחמת 1948 ו-1967 היתה פרק-זמן חשוב, שאיפשר התבוננות רגועה באירועים הטראגיים, שיאם היה הקמת המדינה הציונית בארבע-חמישית משיטחה של ארץ-האבות הפלסטינית המקורית. היו שזכרו שישאל רכי שה לעצמה שטח כפול מזה שהוקצב לה עליידי החלטת העצרת הכללית מס' 181 מן ה-29 בנובמבר 1947, אותה החלטה שסיפקה לישראל את הלגיטימציה — ושי הוכרה ככזו במגילת-העצמאות של ישראל. היו שזכרו גם שאותה החלטה קראה להקמת מדינה ערבית-פלסטינית בצד המדינה היהודית.

רכים מאזה שזכרו, תחו אם אכותינו לא שגו כאשר פנו עורף לאופציה הבינלאומית של 1947. פעיד חמאמי היה אחד המעטים האמיצים שביטאו תהיות אלה בקול.

היו באותה תקופה הרבה הזדמנויות לי אותם שביקשו לבחון מחדש את הניסיון הפלסטיני במונחים של המשכיותו הדינאמית, בניגוד למקורו הסטטי. אך לשם כך היה צורך באומץ-לב ניכר. דרך-הפעור לה הבטחה ביותר היתה לסקור את הרי בעייה במונחים של הסיסמות שקדמו לה ב-1948, ולסרב להכיר במציאות החדשה, או אפילו להביט בה.

לפעיד חמאמי היו האומץ והתיבונה לדחות מעליו את הגישה הברחנית הזו. הוא ידע, כי לדבר באמצע שנות ה-60' על מניעת איכודן ארץ-האבות, שמרביתה אינה כבר ב-1948, כמוהו כסתירה וכהתכחשות תכופות לעובדות מרות אך מציאותיות מאד.

השאלה המרכזית לגבינו היתה: כיצד אשיג בחורה מה שאיבדתי ב-1948? כיצד אשיג בחורה לא רק את נחלת-האבות האבודה, אלא גם את הזהות הלאומית האבודה? כיצד אייצב מחדש את ההמשך-כיות החברתית-גיאוגרפית של עמי המיפור?

התשובה שאליה הגיע היתה: להילחם לא רק באופן צבאי, אלא באופן פוליטי, בשדה-הקרב ובשדה-דעת-הקהל — הפלסטינית, הערבית והבינלאומית. כדי להשיג זאת הצטרף חמאמי בשנת 1965 לפת"ח, התנועה הפלסטינית הלאומית שהלמה, לדעתו, את צרכיו. לא זו בלבד שמצא שם שלווה פנימית, אלא שהוא עתיד היה לתירום תרומה אדירה להתפתחות הפת"ח כסמל ומכשיר להשגת הלאומיות הפלסטינית.

חמאמי הלוחם

סעיד חמאמי בילה את שש השנים הראשונות של הקאריירה הפעילה שלו (1965-71) בשורות כוחות אל-עאסיפה, זרועו הצבאית של פת"ח, בפגישותיו עם האיייב בשדה-הקרב גילה את אותם אומץ-הלב והדימוין שציינו אותו, לאחר-מכן, בעימותיו האינטלקטואליים והפוליטיים. הוא יצא בשלום מקרב כראמה, והוסיף להילחם בקרבות על הקיום הפלסטיני עד שנקרא עליידי ההנהגה, בשנת 1971, לייצג את אש"ף בלונדון.

במהלך הקאריירה הצבאית שלו נלחם פעיד כאורה אחראי ומעורר ריבונות, מעולם לא ציווה לבצע רצח, ולא ירה באוייב נכנע.

עדיין זכורה לי היטב פגישתי הראשונה עם סעיד. בתחילת חודש נובמבר 1976 נסעתי אל המחנה הצבאי שעליו פיקד סעיד. שורחגנו ארוכות, אל תוך הלילה, והוא סיפר לי על חלומותיו למען עמו ולמען המטרה. הוא סיפר גם על פחדיו. הוא אמר שהעתיד מפחד אותם, מאחר שחש כי הבעייה הפלסטינית מורכבת הרבה יותר מכפי שר בנייה-אדם מבינים.

מה שהרשים אותי ביותר בשיחתנו היה השאלה שעליה חזר שוב ושוב: האם נעמוד בכבוד באתגר, או האם נובס בו.

ונשים בכך קץ למאבקו של דור שלם, כפי שקרה לדורות קודמים של פלסטינים? ואז השתתה רגע, ואמר דבר מוזר: "הלוואי שאהיה בחיים בעוד עשר שנים, כדי לראות בעיניי כיצד נעמוד אז!"

מבחינה מעשית, התגשם חלומו של סעיד. הוא חי עוד עשר שנים ועשרה שבועות, לפני שפגע בו כדורו של רוצח. אך אני יודע שהוא לא מצא את התשובה, מפני שאפילו סעיד — שאיש מבני דורו לא הביין את הטראגדיה המורכבת של החווייה הפלסטינית טוב ממנו — אפילו הוא לא תפס את מלוא מורכבותה.

שאיפותיו ופחדיו של סעיד שיקפו את פחדיו וצרכיו של העם הפלסטיני, בתקופה שאחרי מילחמת 1948 נאלצו הפלסטינים להתמודד עם שפע של בעיות הכרוכות בפיוור, בנישול, בעקירה ובאיבוד מוסדות זהותם הלאומית, והגרוע מכל: מהם, קורבנותיה היחידים של הטראגדיה, נשבללה כל זכות לגבי גורלם-שלהם. מצב עניינים כזה לא היה יכול להימשך לנצח והפלסטינים, משחלף להם הטראגדיה הייחידה, עתידים היו ללקט את הרסיסים ולהתחיל לדאוג לעצמם.

הצורך הדוחק ביותר בתקופה שמייך אחרי מילחמת 1948 היה להקים את מוסדות הלאומיות הפלסטיניות.

אף שתפקיד זה היה קשה ומכאיב, הסי-תמנה התחלתו כבר ב-1952, כאשר הצליח יאסר עראפאת להקים את איגוד הסטודנטים הפלסטיני באוניברסיטת קאהיר. מייסדי האיגוד הם שהקימו, שנים אחדות מאוחר יותר, את תנועת-השיחורור הפלסטינית הלאומית, פת"ח. אחרי שעבר בשר לום מיכשולים אחדים, הפך פת"ח סמל הלאומיות הפלסטינית המתעוררת, ומאוחר יותר היה למישען העיקרי של אש"ף.

המיכנה של כראמה

התפקידים והקשיים שעמדו בפני פת"ח היו אדירים, והעובדה שהצי ליחו להתגבר עליהם נזקפת לזכות לגאון אירגונו של פת"ח, ומדגישה את רעבונם (המשך מעמוד 18)